

Aneta Piątkowska

OSOBOWOŚĆ STARCZA PRZYCZYNĄ NIEZDOLNOŚCI OSOBY DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

Wiek podeszły jest kojarzony przeważnie z zaburzeniami fizycznymi człowieka, który pewien okres życia ma już za sobą. Nowy etap życia dojrzałego to nie zawsze coś pięknego i ekscytującego, lecz często strach przed nieznanym, któremu towarzyszy spadek zdolności fizycznych oraz stan obniżenia sprawności intelektualnej. Postępujące zmiany społeczno-ekonomiczne, oraz znaczny postęp techniczny spowodowały znaczny wzrost stopy życiowej, a co za tym – idzie wydłużenie granicy życia. Konsekwencją takich przemian jest zwiększenie liczby ludności w wieku podeszłym, a obniżenie liczby nowo urodzonych. Osoby starsze stanowią znaczną część populacji Polski i dlatego nie bez powodu mówi się o „efekcie starzenia” się społeczeństwa¹.

Zwiększenie liczby osób starszych i często samotnych (wdowy, wdowcy), sprawia, iż część z nich pragnie wstąpić w związek małżeński, by zaspokoić swoje potrzeby psychospołeczne.

Takie pojmowanie małżeństwa, które jest sakramentem, przez Kościół nie może być dopuszczone do istnienia, gdyż byłoby sprzeczne z nauką Chrystusa.

MGR LIC. ANETA PIĄTKOWSKA – doktorant, Katedra Historii Prawa Kanonicznego oraz Prawa Kanonizacyjnego i Sakramentów Świętych, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, A. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: apiatkowska11@wp.pl

¹ Główny Urząd Statystyczny, *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2011*, Warszawa 2013, s. 59-62.

1. POJĘCIE OSOBY FIZYCZNEJ

Osoba fizyczna to pojęcie pochodzące z prawa cywilnego, pod którym rozumie się człowieka od chwili urodzenia do chwili śmierci. Bycie osobą fizyczną pociąga za sobą posiadanie zdolności prawnej, czyli bycia podmiotem praw i obowiązków cywilnoprawnych². Podobnie pojęcie osoby fizycznej definiuje prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego³. Przez chrzest człowiek zostaje wcielony do Kościoła i staje się w nim osobą, z obowiązkami i prawami, które są właściwe chrześcijanom, jeśli są we wspólnocie kościelnej (kan. 96).

2. POJĘCIE OSOBOWOŚCI

Osobowość jest to pojęcie używane w dziedzinie psychologii i z nią ściśle się wiąże. Jednak problemy z funkcjonowaniem osobowości są przedmiotem zainteresowania również kanonistów ze względu na podmiot, jakim jest człowiek.

Termin „osobowość” ma wiele definicji i form, jednak jego najprostsze znaczenie to osobowość prawna i psychiczna⁴. Na gruncie prawa mówi się o osobowości prawnej, a w dziedzinie psychologii o osobowości psychicznej.

Przykładem tego jest kan. 1095 KPK/83, przy stosowaniu którego należy analizować osobowość człowieka w znaczeniu psychicznym, gdyż przy braku odpowiedniego jej ukształtowania pociąga za sobą poważne konsekwencje prawne⁵.

Osobowość człowieka w sensie psychologicznym jest empirycznym wyznacznikiem osoby ludzkiej, czyli tym, co da się z jej zachowania zaobserwować lub wywnioskować⁶.

---

² P. N a z a r u k, *Komentarz do art. 8, w: Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, Warszawa 2014², s. 39.

³ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

⁴ S. P a ź d z i o r, *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095 n. 3*, Lublin 2009, s. 66.

⁵ R. S z t y c h m i l e r, *Znaczenie osobowości kandydata do małżeństwa w świetle obowiązującego prawa kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 40 (1997), nr 1-2, s. 201.

⁶ P a ź d z i o r, *Przyczyny psychiczne*, s. 66.

3. POJĘCIE STAROŚCI

Nauka definiuje pojęcie starości, jako okres życia występujący po okresie dojrzałym, który jest charakterystyczny dla ustrojów wielokomórkowych, posiadających w swej strukturze pewne uwarunkowania genetyczne oraz środowiskowe⁷, wpływające w większym lub mniejszym stopniu na proces starzenia. W tym okresie dochodzi do zjawiska, które nauka psychiatrii definiuje, jako zmiany osobowości o podłożu organicznym⁸. Taka transformacja jest nieuniknionym etapem życia i ma charakter statyczny⁹.

Starzenie jest postępującym procesem zmniejszania sprawności psychofizycznej, a ściślej działaniem czasu na osobę. Zmiany w sferze psychiki, zachodzące wraz z liczbą przeżytych lat, składają się na tzw. obraz psychiki starczej.

Takie rozumienie procesu starzenia nie oznacza jednak, że z chwilą przekroczenia pewnej granicy wiekowej, w naszym kręgu kulturowym jest to 65 lat, człowiek automatycznie nabywa wszystkie cechy przypisywane okresowi starości. Każdy człowiek starzeje się w bardzo różny sposób oraz z różną prędkością¹⁰.

Proces starzenia przebiegający w sposób naturalny związany jest z różnego rodzaju zmianami w psychice, jak: zaostrenie rysów charakteru, przeważnie wad; pewne osłabienie zdolności postrzegania i zapamiętywania; większe skłonności hipochondryczne oraz zwolnienie tempa pracy¹¹. Osoby starsze boją się osamotnienia, odrzucenia przez społeczeństwo oraz nietolerancji, gdyż w społeczeństwie obecnych czasów panuje „kult młodości”.

Na etapie dzisiejszych badań trudno wskazać jednoznacznie, czy w miarę starzenia człowieka rzeczywiście dochodzi do spadku sprawności funkcji poznawczych, czy jest to efekt różnego rodzaju towarzyszących starzeniu zmian chorobowych¹²?

---

⁷ J.C. Cavanaugh, *Starzenie się*, w: *Psychologia rozwojowa*, red. P.E. Brayant, A.M. Colman, Poznań 1997, s. 110.

⁸ T. Bilikiewicz, *Psychiatria kliniczna*, t. II, Warszawa 1989, s. 257.

⁹ J. Rembowski, *Psychologiczne problemy starzenia się człowieka*, Warszawa 1984, s. 24.

¹⁰ Paździor, *Przyczyny psychiczne*, s. 249.

¹¹ Tamże.

¹² W.B. Abrams, M.H. Beers, R. Berkow, *Podręcznik geriatry*, Wrocław 1999, s. 1307.

4. ZABURZENIA PSYCHICZNE OKRESU STAROŚCI

W fazie starości zmienia się ważność i intensywność poszczególnych potrzeb, tak jak są one różne na przestrzeni całego życia. Człowiek starszy szczególnie mocno odczuwa potrzebę bezpieczeństwa (w tym wieku nasilają się niepokoje, poczucie zagrożenia), potrzebę uzależnienia, ale rozumianą jako poszukiwanie opieki i postrzeganie jej jako obowiązku otoczenia wobec osoby starszej oraz potrzebę użyteczności.

Rozpoznawaniem zaburzeń psychicznych występujących w okresie starości zajmuje się psychogeriatryka¹³. Nauka ta traktuje pojęcie zaburzeń psychicznych, jako termin zbiorczy obejmujący różne zaburzenia typu psychicznego. Najczęstszymi przyczynami wywołującymi zaburzenia psychiczne w okresie po 65 roku życia są choroby mózgu.

Jako że człowiek stanowi psychofizyczną całość, sfera fizyczna i duchowa są ze sobą ściśle związane, co powoduje wzajemne wpływanie na siebie. Dlatego też zaburzenia psychiczne czasami prowadzą również do cielesnych i na odwrót.

5. POSZCZEGÓLNE ZABURZENIA PSYCHICZNE OKRESU STAROŚCI

5.1. Depresja

Depresja jest to schorzenie występujące najczęściej u ludzi starszych. Częstymi jej objawami są przesadne urojenia hipochondryczne. Przyczyn depresji może być wiele: utrata bliskiej osoby, przejście na emeryturę, zmiany starcze zachodzące w ciele czy poczucie braku przynależności do jakiegokolwiek grupy¹⁴.

5.2. Otępienie (demencja)

W przypadku demencji dochodzi do ogólnego pogorszenia zdolności intelektualnych w połączeniu z upośledzeniem pamięci. Otępienie występuje u starszych ludzi. W różnym stopniu cierpi na nie około 20% osób w wieku

---

¹³ P. B r i c e, *Psychogeriatryka*, Warszawa 1986, s. 13.

¹⁴ P a ź d z i o r, *Przyczyny psychiczne*, s. 253.

powyżej 80 roku życia¹⁵. Po nastaniu choroby stan nieubłaganie pogarsza się, choć różne może być jego tempo. Do symptomów zaliczane są;

- utrata pamięci, wczesny objaw; dotyczy zwłaszcza wczesnych faktów i rozmów;
- pamięć długoterminowa jest początkowo zachwiana;
- dezorientacja, niemożność poprawnego odnalezienia się w przestrzeni i czasie;
- powolne i mgliste myślenie, narastające splątanie;
- zmiana osobowości;
- zaniedbanie własnej osoby i utrata inicjatywy;
- depresja i lęk towarzyszące na wczesnym etapie zdaniu sobie sprawy z pogorszenia stanu umysłu;
- niezrównoważone zachowanie;
- urojenia i halucynacje¹⁶.

Objawy, które często towarzyszą temu zaburzeniu powodują, szczególnie we wczesnym stadium, że człowiek sprawia wrażenie w pełni świadomego. Tak mylne wrażenie dla otoczenia może spowodować, iż osoba zaburzona podejmuje decyzje brzemiennie w skutki.

Najczęstszą i najgroźniejszą odmianą otępienia jest choroba Alzheimera¹⁷. Jej uaktywnianie się trwa kilka lat, przebiega bez remisji, a pierwszym jej symptomem jest upośledzenie osądu, krytycyzmu i myślenia abstrakcyjnego¹⁸.

5.3. Zespoły urojeniowe

Zespoły urojeniowe to kolejna kategoria schorzeń powodująca zaburzenia pracy mózgu. Charakteryzuje się występowaniem systematyzowanych urojeń i różnych omamów¹⁹. Do podstawowych objawów zaliczane są zaburzenia myślenia, mowy, postrzegania i nastroju. Innymi odmianami osobowości zaburzonej są manie, psychopatie, nerwice, zaburzenia osobowości i majaczenia.

Przytoczone powyżej zaburzenia, a szczególnie ich objawy, mają nakreślić problem, z jakim człowiek spotyka się w okresie, gdy jego życie zmie-

¹⁵ Tamże, s. 256.

¹⁶ <http://www.medonet.pl/dolegliwosci,dolegliwosci-profil,1676246,1,otepienie-demencja,index.html> [dostęp: 28.09.2014].

¹⁷ M. F o s s e l, *Jak przedłużyć nasze życie*, Warszawa 1999, s. 252.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ P a ź d z i o r, *Przyczyny psychiczne*, s. 254-155.

rza ku wieczności, i decyzji podjętych w czasie, gdy mózg nie pracuje tak jak wcześniej.

Wymienione zaburzenia mają niekiedy podobne symptomy, a w ich wczesnej fazie są mylone często ze zwykłym przemęczeniem organizmu w podeszłym wieku.

Marginalne przytoczenie niektórych zaburzeń i ich wyróżniających się symptomów ma na celu ukazanie, w jaki sposób zmiany starcze mają wpływ na decyzje podejmowane w życiu codziennym i co tak naprawdę leży u podstaw takich decyzji, które wydają się być nieracjonalne.

6. WPŁYW OSOBOWOŚCI STARCZEJ NA ZDOLNOŚĆ OSOBY DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA

Omawiana kwestia jest bardzo ważna, gdyż sądy kościelne niejednokrotnie mają do rozpatrzenia sprawy o nieważność małżeństwa z tytułu poważnego braku rozeznania oceniającego, co do istotnych praw i obowiązków wynikających z małżeństwa, kiedy to osoba wstępuje w związek małżeński w starszym wieku.

Przyczyną sprawczą umowy małżeńskiej jest zgoda stron. Zgoda małżeńska jest to akt woli, przez który mężczyzna i kobieta w nieodwołalnym przymierzu wzajemnie się sobie poddają i przyjmują w celu stworzenia małżeństwa²⁰. Zgoda małżeńska musi być rzeczywista, czyli wewnętrzna, nie zaś pozorna. Ponadto powinna być swobodna, czyli w pełni świadoma i dobrowolna. Zdolność do powzięcia konsensusu w rozumieniu kan. 1057 § 1 wymaga określonych prawidłowości w obrębie działania rozumu i woli²¹. Dlatego jakiegokolwiek zaburzenia powodujące nieprawidłowości w zakresie zdolności do powzięcia konsensusu, powodują niezdolność konsensualną. Niezdolność konsensualną do zawarcia małżeństwa prawodawca określa w kan. 1095, w którym definiuje trzy postaci niezdolności, wynikające z różnych przyczyn wpływających na intelekt, wolę oraz na władzę nad własnym działaniem ze strony podmiotu. Wspólną cechą tych trzech postaci niezdolności konsensualnej są zaburzenia psychiczne.

Mogą wystąpić przypadki, gdy nupturient mimo podeszłego wieku, nie jest pozbawiony władzy używania rozumu i zdaje sobie sprawę z tego, jaka jest natura małżeństwa, ale nie ma rozeznania, co do wartości i powagi is-

²⁰ W. G ó r a l s k i, *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa 2006, s. 153.

²¹ Tamże, s. 154.

totnych praw i obowiązków, które przy zawieraniu małżeństwa są przekazywane i przyjmowane. W takim wypadku zgoda małżeńska byłaby nie skuteczna, a samo małżeństwo byłoby zawarte nieważnie (kan. 1095, 2°). Istotne prawa małżeńskie nupturienti sobie wzajemnie dają i przyjmują, a istotne obowiązki małżeńskie wzajemnie zaciągają. Prawa te i obowiązki stanowią przedmiot małżeńskiej umowy, ponieważ sam akt małżeństwa jest umową, każda zaś umowa domaga się wyrażenia świadomej zgody przez dwie strony (kontrahentów). Nupturient, który nie zdaje sobie sprawy z przedmiotu umowy, nie może jej ważnie zawrzeć.

Prawodawca wskazuje, iż: „Niezdolni do zawarcia małżeństwa są ci, którzy: 1° są pozbawieni wystarczającego używania rozumu; 2° mają poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich wzajemnie przekazywanych i przyjmowanych; 3° z przyczyn natury psychicznej nie są zdolni podjąć istotnych obowiązków małżeńskich (kan. 1095).

Prawodawca w tym kanonie podał dość szeroko, lecz nie taksatywnie, przyczyny niezdolności do zawarcia małżeństwa w sposób ważny. Przyjmuje się że, do zawarcia małżeństwa niezdolni są ci, którzy nie mają wystarczającego używania rozumu (kan. 1095, 1°). Chodzi tu o takie używanie rozumu, jakie jest niezbędne do racjonalnego i poczytalnego działania, które tylko wówczas może być uznane za odpowiedzialne. Tak więc, do małżeństwa nie mogą być dopuszczone osoby, co do których jest pewność, że nie są zdolne do wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich. Takie stanowisko Kościoła wynika z przepisu zawartego w kan. 1095, 3°. Nupturienti powinni być zdolni do podjęcia, a potem do wypełnienia wszystkich podstawowych obowiązków wnikających z małżeństwa.

Niezdolność ta może wynikać z zaburzeń psychicznych, ale może też być spowodowana innymi zaburzeniami, takimi jak niedojrzałość psychiczna i wynikająca z niej niestałość czy też niezdolność do rozwinięcia trwałej więzi z inną osobą. Jako przykład podaje się tutaj homoseksualizm, czy niezdolność do zachowania wierności małżeńskiej oraz zaburzona osobowość starcza.

Zachodzi wątpliwość, czy osoba w starszym wieku jest w pełni świadoma swych decyzji, czy nie jest to przypadkiem wynik wczesnych stanów zanurzeniowych? Chodzi tutaj o zaburzenia osobowości w różnych sferach życia, które w sposób skuteczny uniemożliwiają nawiązanie relacji międzyosobowej we wspólnocie, jaką stanowi małżeństwo.

Do małżeństwa nie mogą być dopuszczone osoby, w stosunku do których zachodzi pewność, że nie są w stanie podjąć i wypełnić istotnych obowiązków małżeńskich. Nupturienci, w chwili wyrażenia zgody, powinni być zdolni do podjęcia, a jako małżonkowie do wypełnienia podstawowych obowiązków wynikających z małżeństwa. Oznacza to, że dana osoba, która nie może podjąć istotnych obowiązków małżeńskich, nie jest w stanie przekazać przedmiotu zgody małżeńskiej, co powoduje nieważność małżeństwa²². Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich ma podstawę w rzeczywistej niemożności wypełnienia tych obowiązków, byleby była ona uprzednia, trwała i ciężka²³. Chodzi o sytuację, w której dana osoba posiada wystarczające używanie rozumu, a także ma rozeznanie oceniające, co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich, to jednak w skutek zaburzeń psychicznych nie jest w stanie podjąć, a co za tym idzie wypełnić istotnych obowiązków małżeńskich²⁴.

Przymiot uprzedniości oznacza, że niezdolność ta istniała już w okresie przedślubnym, co jest niezbędnym wymogiem dla udowodnienia, że niezdolność występowała w momencie zawierania umowy małżeńskiej²⁵. Jeśli chodzi o przymiot trwałości, rozumie się tu niezdolność nieusuwalną (nieuleczalną), której nie da się usunąć zwykłymi i godziwymi środkami. Natomiast przymiot ciężkości niezdolności polega na tym, iż kontrahent jest rzeczywiście niezdolny do podjęcia istotnego obowiązku małżeńskiego²⁶. Określenie koniecznych przymiotów niezdolności osoby do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich wiąże się z określeniem zaburzeń typowych dla osobowości starczej, czyli osobowości zaburzonej psychicznie. Zaburzenia te, mają charakter ciężki i trwałe (nieuleczalny), a co za tym idzie są uprzednie, gdyż w wieku starczym nabywane są z wiekiem.

Jednak trzeba w tym miejscu wskazać również różnicę między osobą w wieku podeszłym, która może być niezdolna do zawarcia małżeństwa, ale zdolna do trwania w już istniejącym małżeństwie. Są to dwa różne stany prawne.

---

²² Tamże, s. 164-165.

²³ Tamże, s. 166.

²⁴ W. Góral ski, *Małżeństwo*, w: P. H e m p e r e k, W. Góral ski, F. P r z y t u ł a [i in.], *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. III: *Księga III. Nauczycielskie zadanie Kościoła. Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła*, Lublin 1986, s. 260.

²⁵ T e n ż e, *Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich*, „*Ius Matrimoniale*” 1 (1990), s. 58-94.

²⁶ P a ź d z i o r, *Przyczyny psychiczne*, s. 50-52.

Symptomy zaburzeń u osób starszych, powodują, że taki człowiek mylnie odczytuje swoje potrzeby i ogranicza je wyłącznie do zaspokojenia własnych interesów, dominuje skrajny egocentryzm, wynikający z urojeń, zaburzeń postrzegania, zaburzeń myślenia²⁷. Zmiany zachodzące w procesach pracy mózgu mogą czynić osobę niezdolną do krytycznej oceny otaczającej jej rzeczywistości²⁸. Takie osoby są często narażone na nieuczciwość ze strony otaczającego je środowiska.

Chęć przynależności i poczucia bezpieczeństwa oraz zmiany zachodzące w pracy mózgu powodują, iż taką osobą łatwo manipulować.

Dlatego, gdy niezdolność z przyczyny natury psychicznej jest bezsporna, do takiego małżeństwa nie należy dopuszczać, pamiętając, że Chrystus podniósł małżeństwo do rangi sakramentu²⁹, który jest darem uświęcającym ludzką miłość.

Kościół nauczając o dążeniu do świętości poprzez sakramenty, nie chce stawać na drodze osobom starszym chcącym zawrzeć związek małżeński, w ich dążeniu do świętości. Jednak, jako depozytariusz wiary, musi stać na straży, by prawda Objawiona w Ewangelii była ściśle przestrzegana.

Ponadto, sądy nie mogą sugerować się stanem osobowości z poprzedniego małżeństwa, mimo że osoba funkcjonowała w nim prawidłowo, gdyż często zmiany, np. miażdżycowe, pojawiają się dużo później. Dlatego ważne jest, by sędzia kościelny do każdego przypadku podchodził indywidualnie i z dużą ostrożnością³⁰.

Problematyka wpływu osobowości starczej oraz wynikających z niej przyczyn psychicznych wpływających na niezdolność osoby do zawarcia małżeństwa i podjęcia istotnych obowiązków wynikających z jego natury, jest poruszana na przestrzeni ostatnich kilku lat bardzo często. Problem nabrał zasadniczego znaczenia, gdy w kan. 1095 KPK/83, znalazł się tytuł o nieważności małżeństw z powodu niezdolności osoby do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich wynikających z przyczyn natury psychicznej. Tytuł ten, z racji na swój szeroki zasięg i brak taksatywnie wymienionych przyczyn tej niezdolności, spowodował, że często niejasność w zdefiniowaniu małżeństwa i jego istotnych elementów otwiera drzwi wszelkim

---

²⁷ Tamże, s. 254.

²⁸ Tamże.

²⁹ M.G.A. Wilczewska, *Przygotowanie dalsze do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich w świetle prawa kanonicznego obowiązującego w Polsce*, „Ius Matrimoniale” 1 (6-7) 1996, s. 110.

³⁰ Paździor, *Przyczyny psychiczne*, s. 258.

możliwym pobłażliwym interpretacjom. W przypadku osobowości starczej, tak jak w innych przypadkach, potrzebna jest istotna wiedza sądów kościelnych o różnorodności zaburzeń, jakie towarzyszą wiekowi podeszłemu. Wiedza ta jest niezbędna do orzekania sądu o nieważności małżeństwa, ponieważ nie trudno tu o popełnienie błędu, a przecież stawką jest godność sakramentu.

Osobowość starcza to często skutek zaburzeń układu nerwowego, a w szczególności mózgu³¹, dlatego wskazane byłoby przy orzekaniu o nieważności małżeństwa – korzystać z pomocy specjalistów z dziedziny psychogeriatrici, których opinia będzie służyć pomocą w podjęciu ostatecznego wyroku.

Korzystanie z wszelkich możliwych sposobów przy ustaleniu czy mamy do czynienia z osobowością starczą, jest słuszne i uzasadnione, ponieważ stawką jest kreowanie ludzkiego życia, na dodatek tuż przed jego kresem.

*

Wiek podeszły, jako jeden z ostatnich etapów życia ludzkiego, jest kojarzony przeważnie z obniżeniem sprawności intelektualnej i fizycznej. Postępujące zmiany ekonomiczno-społeczne spowodowały wzrost liczby osób w wieku emerytalnym, a zmniejszenie liczby osób nowo urodzonych. Taka sytuacja generuje problemy nie tylko w świecie gospodarki i polityki społecznej, ale jest również przyczynkiem do analizy na gruncie innych dyscyplin naukowych.

Również prawo kanoniczne, a w szczególności prawo małżeńskie, nie może zostać obojętne na problemy osób w podeszłym wieku, które chcą wstąpić w związek małżeński, lecz nie są zdolne do podjęcia istotnych obowiązków wynikających z założenia rodziny.

Prawodawca w kan. 1095 KPK/83 umieścił tytuł o nieważności małżeństwa z powodu niezdolności osoby do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich wynikających z przyczyn natury psychicznej. Zasięg tytułu oraz brak taksatywnie wymienionych przyczyn niezdolności, spowodował niejasność w zdefiniowaniu małżeństwa oraz jego istotnych elementów. Tak sformułowany kanon może powodować niewłaściwą interpretację przez sądy.

---

³¹ T. Bilikiewicz, *Psychiatria kliniczna*, Warszawa 1989, s. 257.

W przypadku osobowości starczej mamy do czynienia z zaburzeniami układu nerwowego a w szczególności z prawidłowym funkcjonowaniem pracy mózgu. Dlatego ważne jest, aby przy orzekaniu o nieważności małżeństwa sądy korzystały z pomocy specjalistów zajmujących się rozpoznawaniem i leczeniem problemów związanych z zaburzeniami osobowości starczej. Współpraca sądów i biegłych specjalistów w dziedzinach psychologii, przy formułowaniu ostatecznego wyroku, ma na celu nie tylko wydanie sprawiedliwego orzeczenia, ale również ochronę dobra najwyższego, jakim jest sakrament małżeństwa.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Główny Urząd Statystyczny, Ludność. Stan i struktura demograficzno społeczna, Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2011, Warszawa 2013.

Literatura

- Nazaruk Piotr, Komentarz do art. 8, w: Kodeks cywilny. Komentarz, red. J. Ciszewski, Warszawa 2014², s. 38-41.
- Abrams William B., Beers Mark H., Berkow Robert, Podręcznik geriatry, Wrocław 1999.
- Bilikiewicz Tadeusz, Psychiatria kliniczna, t. II, Warszawa 1989.
- Brice Pitt, Psychogeriatrya, Warszawa 1986.
- Cavanaugh John C., Starzenie się, w: Psychologia rozwojowa, red. P.E. Brayant, A.M. Colman, Poznań 1997, s. 109-133.
- Fossel Michael, Jak przedłużyć nasze życie, Warszawa 1999.
- Garret Gill, Potrzeby zdrowotne ludzi starszych, Warszawa 1990.
- Góralski Wojciech, Niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich, *Ius Matrimoniale* 1 (1990), s. 58-94.
- Góralski Wojciech, Małżeństwo, w: Piotr Hemperek, Wojciech Góralski, Franciszek Przytuła [i in.], Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., t. III: Księga III. Nauczycielskie zadanie Kościoła. Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła, Lublin 1986, s. 213-357.
- Paździor Stanisław, Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095 n. 3, Lublin 2009.
- Rembowski Józef, Psychologiczne problemy starzenia się człowieka, Warszawa 1984.
- Sztuchmiller Ryszard, Znaczenie osobowości kandydata do małżeństwa w świetle obowiązującego prawa kanonicznego, *Prawo Kanoniczne* 40 (1997), nr 1-2, s. 201-217.

Wilczewska Maria G.A., Przygotowanie dalsze do wypełniania istotnych obowiązków małżeńskich w świetle prawa kanonicznego obowiązującego w Polsce, *Ius Matrimoniale* 1 (6-7) 1996, s. 101-118.

**Senile Personality as the Cause of the Incapacity of Person
to Contracting Marriage**

S u m m a r y

In 1983 Code of Canon Law, the legislator has concluded the new title of nullity of marriage - incapability of causes of a psychic nature. The scope of this title including also the incapacity arising from the senile personality.

Article was devoted to explaining the notion of senility, indication of disorders associated with senility and their influence on the ability to contracting marriage.

Senile personality is often a effect of nervous system diseases, particularly of the brain, therefore it would be desirable by declare cases for the nullity of marriage, to seek assistance of experts in the field of psychology, whose opinion will helpful in preparation of the definitive sentence.

Słowa kluczowe: zaburzenia psychiczne, małżeństwo, nieważność małżeństwa, starość

Key words: mental disorder, marriage, the nullity of marriage, senility